

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cavssa Helvetica Orthodoxae Fidei

Murner, Thomas

Lucernae, 1528

VD16 M 7034

Conclusio III. Domino nostri Ihesu Christu & sancto[ribus] imagines
delendae non sunt.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29525

CONCLUSIO QVARTA.
CONCLUSIO III.

Domini nostri Ihesu Christi & sanctorum imagines
delendæ non sunt.

SEXTVS ARGVENS HENRICVS
Linck de Ouedio.

DEus omnipotens nobis omnibus hodie & in omni tem-
pore suã misericordiã impartiat, & lumen suã irrefra-
gabilis ueritatis in cordibus nostris accēdere dignet, Amen.
Fideles & dilecti amici probiq; Christiani, in breuib; annis
duella seu cōtrouersia exortæ sunt inter doctos, præcipue in
germanica natione imaginũ causa, quæ in ecclesijs habent.
Aliqui opinantur illas haberi posse easq; uenerari. Alij quod
penitus sint delendæ, neq; tollerandæ a Christiana cōmuni-
tate. Ex qua cōtrouersia in plarissq; locis magni tumultus ex-
surrexere, quis eius ansam & causam dederit nouit deus, in
quo tamen ego neq; aliquem temere iudicabo. Hoc autē sem-
per ita fuit rem aliquã quũ summa conscēdisset fastigia, iterũ
ad ima declinasse. Nec hic quemq; excusabo, aut eos qui ima-
gines admittant, uel certe illos qui illicito modo, absq; suorũ
superiorũ mandato, imagines ex ecclesijs eijciunt, & si ad ima-
gines delēdas nulla uia me implicuerim siue sollicitus fuerim,
quãuis iam in mediũ trahor, dicturus quem de imaginibus
intellectũ habeam, aut quid opinor. Beneuolus præsto sum,
hoc ex sacris literis ostendere. Principio quia dñs noster Ihe-
sus Christus, neq; in hoc neq; in alio opere, nec in desertis ut
in specialib; locis uult adorari, sed in spiritu & ueritate. Nũc
autē quia longis temporib; exactis, maxima & immensa spes
ad exteriores imagines est habita, sicq; salus, sanitas, consola-
tio corporis quæsita est, clare ostēdimus per omnipotentem
deum, quod honorari recusat in his exterioribus imaginib;
nec iuxta aut circum illas uult quæri. Sed nobis præcipiendo

Bb iij

COLLATIO XLIII.

interdicit uenerationē, adorationē, poplitū inflectionē, inclinationē &c. sed & prohibuit omnē cōtrafacturā, & suam & sanctorū, sicuti Exo. xx. habetur, Non habebis deos alienos contra me, Non facies tibi sculptile, neq; omnē similitudinē, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorū quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea neq; coles. Ego sum dominus deus tuus fortis zelotes. Ultra quoq; habemus in præcedenti capitulo, dñm ad Moisen dixisse, Loquere filiis Israhel, uidistis quod de cœlo loquutus sum uobis. Non facietis me in argenteū siue aureum deum. Habemus quoq; & Leuit. xxvi. ego sum dñs deus uester, Non facietis uobis idolum & sculptile, nec titulos erigētis, nec insignem lapidē ponētis in terra uestra ut adoretis eum, neq; contrafacturam nec statuam quam honoretis. Ego sum enim dominus deus uester, quasi dicat, mihi soli competit gloria. Habemus & in Deuter. v. libro Moisi vii. capite. Sic facietis gentibus, euertere aras eorū, & confringite statuas eorū, lucosq; succidite, & sculptilia cōburite, quia populus es sanctus domino deo tuo. Hæc iam sunt aliqua dicta ueteris testamenti, quorū adhuc multa sunt huic causæ deseruiētia, quæ breuitatis causa nunc demitto. Habemus & dicta noui testamenti, nominatim Iohannis prima capit. v. ubi dicit, filioli custodite uos ab imaginibus, adhuc quoq; & alia quæ iam intermittere uolo. Ultra qualiter & deus eis loquitur qui imagines faciūt. Deuter. xxvij. præcepit Moises ex mandato domini leuitis pronunciabunt leuitæ, dicentq; ad omnes uiros Israhel excelsa uoce. Maledictus homo qui facit sculptile & conflatile, abominationem domini opus manuum artificū, ponitq; illud in abscondito, & respondebit omnis populus, Amen. Hic etiā & prohibet occultas imagines, quos quilibet in sua domo habere possit. Ex his dictis sufficienter consequit̃ in Christiana congregatione nullas imagines habendas, quum sciat quisq; eiusmodi expensas plus profuturas, meliusq; esse ut in uiuos
huius

CONCLUSIO QVARTA.

huius seculi sanctos expendantur aut conuertantur. At quia eiusmodi expense longis temporibus in imagines fuerunt conuersae, detractaeque a uiuis dei templis, me iudice melius censeo, æstimoque deo gratius futurum, si in tales uiuas imagines uisissent conuersae, quas post se deus reliquerat, in pauperes uolo, timens nos neque deo neque sanctis in hoc bene complacuisse, sed in iram magis incitasse, quemadmodum & in ueteri testamento tales imagines uenerari sapientius prohibuerit. Quanto plus in nos irasci deus ipse posset qui de his nihil nobis præcepit, & si uellit per dei doctrinam, qua nos monet scrutari scripturas doceri, qua sufficenter informamur quæ sit dei uoluntas. Induxissemusque communem Christianorum turmam populi dei per scripturas in ueram cognitionem suæ gratiosæ uoluntatis, etiã in suorum beneficiorum misericordie eius, & oim quæ ex diuina gratia nobis obuenerunt, etiã ubi nã eum adorare & quærere deberemus. Ad instar huius etiã doceri potuissemus, ex sufficenti uerbi annunciatione quod in suis electis deus fuisset opatus, sufficissetque nobis quicquid fidei & charitatis Christi illis impendisset.

D. ECKIVS.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Decidere patiar fidem inutilem causam non deseruentem, ante & post inductam, ad scripturas deueniens, quæ bene doctus dominus ex germanicis & Angliæ libellis & colloquijs induxit, quomodo Christus dixerit ueros adoratores in spiritu & ueritate adorare. Opinatur suo paruo intellectu ex hoc imagines non habendas impossibile ratus, si quem imago moneat & facit recordantem, non æque in spiritu deum adorare posse, quid enim impedit imago. Et dñi Henrici argumentum si bonum esset, nullus posset Christianorum orare, ois enim qui ad deum & ad crucifixum dñm Ihesum orationem facit, ipse in suo corde Christi sibi fingit imaginem, quomodo alioqui Christum adoraret. In scolis docemur intelligentem oportere fantasmata speculari. Nunc queso audite ad uetus peruenit testamentum Exo. xx.

Si quis

COLLATIO XLIII.

Si quis literas aut dñi sui mandatū falsarit, iniuste ageret, quāto maioris iniuriæ dñs Henricus obnoxius est, qui in tanta uirorum doctorum congregatione, uerbum dei falsificat. Sed noua fides oportet ut sibi nouas fingat scripturas, ut hinc eius error firmet. Verba de imaginibus sic in germanicū est interpretatus, ante eas ne quis se inclinēt, flectat, ne quis eas honoret, adoret, quod in scripturis nusq̄ cōperiet, Hebraicis, Chaldaicis, Græcis siue Latinis, apud fratrem uero suum in Christo Zwingliū hoc reperiet. Ut aut̄ breuitati studeam, huic dicto breuiter respōdeo, unicū ibi esse præceptū, in quo se deus uenerari præcipit, adorari, & idolatriā interdici. Ideoq̄ quum imagines interdicit, exponit quare fieri non debeant, in hūc scilicet finem, ne adorent, exhibeaturq̄ illis diuina reuerentia. Hoc aut̄ ut uerū sit in scripturis reperiet, Leui. xxvi. quas met ipse dñs Henricus induxit, & identidem falsauit. Non facietis uobis idola &c. ut adoretis ea, quis tam uelit esse stultus ut Iudæos credat nullas habuisse imagines uel fecisse, habuerunt enim propriā monetā, sicut siclos, supra quas imagines urnæ & mannae cuderant & uirgam Aaronis, sed & monetā habebant peregrinā, super qua dño ostenderant imaginem Cæsaris in Matthæo. Ex quo clare apparet error Zwinglij, qui duo hic præcepta facere nitit̄, ne scilicet imagines faciant, & quod non adorent. Quum enim ter mille artis non nisi decem præcepta fuerint dei, Moisi tradita, tam est Zwinglius ingenio acuto, ut ex decem undecim faciat. Ut aut̄ dñs Henricus se errasse uideat, in manus assumat dictū iam allegatum Leuit. xxvi. ibi nāq̄ præcepit deus ne qua statua aut insignis aliquis lapis erigat̄, quum tamē unū Iosue sub quercu erexit, Iosue xxiiij. Sed & probus Sāmel, pri. lib. Reg. viij. cap. lapidē erexit, & hunc nominauit lapidē adiutorij, qui tamen non iniuste egerūt. Hoc nempe factum non fuerat, ut iuxta idolorum cultū adoraret, imagines pro se ipsis non adoramus. Nullus inq̄ tam est simplex quin lapides, ligna, argentū &c. cognoscat.

CONCLUSIO QVARTA.

cognoscat, sed ut ecclesia docet, oratio nostra tendit in id quod imaginatur seu figuratur. Nunc ultra iterum scripturas falsificat, Exo xx. Non me facietis, hoc me per Zwinglium est additum, ubi hic contra domini faciunt preceptum Deut. & Apoc. Nihil ad detis, hoc tamen ipsi uerbum addunt, quod totam sententiam falsificat, nihil enim ibi aliud interdicit, ne deos sibi faciant argenteos siue aureos, sed hi idola sunt. Tertio introducit Deute. vij. quod altaria & imagines gentium destruerent, bene erat & rectum, idola namque fuerant. Vult igitur dominus Henricus ex se suisque progenitoribus, ex omnibus denique probis Christianis ferme mille quingentorum annorum facere idolatras. Tam se doctum reputat & eruditum, ut credere ausit tot annis tot doctos, tot sanctos Christianos scripturas non bene intellexisse, sed ipse intelligat, magna in eo esset presumptio & audentia, a qua merito abstinere deberet. Dicit quoque multa eiusmodi in ueteri testamento esse, uerum dico contra idolorum imagines. At ibi in omnibus & totis scripturis nusquam reperit uel iota unicum prohibens imagines memoratiuas & monitorias, siue doctrinales Christianorum, procul dubio hoc si in scripturis fuisset uctum, probi Christiani apostolorum tempore & martyres non fuissent ausi, quum tamen diuus Athanasius scribat imaginem crucifixi domini, a S. Nicodemo uenerit, quam Iudei transixerunt, effluxeritque miraculosus sanguis in ciuitate Beripto undecima die Nouembris. Hic queso notate imagines a sanctis originem habuisse, sanctosque illis usi fuisse, a dei omnipotentia ueneratas a beatissimo patre Athanasio scriptis perditum, multique Iudeorum ob hoc ad Christi fidem conuersos, quomodo ergo quis dicere potest nostrae causae, hoc non deseruire, quum Christi imago tam efficaciter confirmat. Ultra epistolam Iohan. inducit quasi imagines prohibentem, iterum scripturas falsificat, nam graece & latine idola prohibet, ideoque & falsis scripturis expugnare non potest ueras dei & sanctorum imagines. Quod autem neque imagines faciendae sint adducit Deut. xxvij. preceptum

CONCLUSIO QVARTA.

fuisse leuitis, quod alta uoce pronunciant, hunc maledictū esse hominē qui imagines faceret, & has in locū secretū reponeret. Dico dñe Henrice quomodo hic deciditis a fratre uestro in Christo Sebastiano curiæ magisterulo, qui in Thuriensi colloquio præsidens admiserat quēq̄ domi se secreto habere posse imaginē crucifixi, sed ad textū redeo, iterū sibi de idolis loquit, quod ut uerū sit, textus se specificat, quas prohibeat imagines, quas scilicet faciunt artifices, & abominatio erāt apud deū, alioqui pictores non fuissent, neq̄ xij. leones Salomon ipse fecisset ad thronū suū, Paralip. ix. Neq̄ fuisset ausus aurifaber quisq̄ auiculā ad poculū aliquod fabrefacere neq̄ insignia quæpiā depingere. Aestimat se domi prædicare argumentū iudæ, contra Magdalēnā adferens, ut hæc tam præciosa in pauperes expendant. Respondeo quid iuuat pauperes parrochū in Gās tabulā illam tam nobiliter & sumptuose depictā, flammis exussisse. Tam ne est dñs noster mundo parcus, ut tantæ non supersint diuitiæ huic orbi, multa sunt olim in diuinū cultū profusa, cum quibus nihilominus & pauperibus est erogatū. Immensas diuitias Salomon in templum prodegit, in quo tamen nihil aliud quam simplex cœlestis fuerat panis, sicut iij. Reg. habet vi. & vij. capitibus. Omne em̄ ex auro erat & lignis præciosis, quanto plus nos tenaces esse debemus erga deum in templis Christianorū, in quibus uiuus est panis cœlestis, sacro sanctum corpus Christi Ihesu. Vetus extat prouerbū, unum facere, & aliud non omittere. Dñs uero Henricus si utiq̄ in pauperū subuentionē prædicare uelit, docebo eum ut homines moneat egentibus erogare, deo nō ob id parcī neq̄ tenaces, sed neq̄ templis, doceat aut̄ exuestiū superfluitate, uoracitate & gula cibi potusq̄, & eius modi pessimis rebus pauperibus subuenire, ex eo dupliciter benefacturi, a malo scilicet abstinentes, & nihilominus quæ dei sunt deo dātes. Non est bonū dñm Henricū opinari, quale opus præstet seu melius sit, hoc inq̄ deus nouit. Audite rāmen

CONCLUSIO QVARTA.

men eius temerariū sermonē, audens dicere deum in nostris imaginibus Christianis nullā habere cōplacentiā, quis hoc ei retulit, sacræ literæ non contradicunt, & profecto (ut reor) nullas e cœlo literas super ea re excepit. Ad unū indicat argumentū deum non præcepisse ut imaginēs fiant, ideo non sunt faciendæ. Hoc pro cornuto & forti semper argumēto est habitum apud novos Christianos, usq; ad rebaptisatorū aduentum, ibi illis perspecta est hanc arguendi formā nihil ualere. Quare dñs Henricus hac forma uti nō debet, ubi enim Christus præcepit puerulos seu infantes baptisandos, adhuc tamē baptisantur. Vbi præcepit diem dñicum feriari, & tamen feriatur. Quod aut dominus Henricus Christum inducit Iohannem quinto dicentem, Scrutamini scripturas, nihil ad suū deseruit propositū. Ibi enim Christus ad uetus indicauit testamentum quod de se testimoniū præbeat. Ideoq; dilectæ mi domine Henrice, æque potest uerbū dei in ecclesia induci, in qua sunt imaginēs, ac in uacua inani & in deuota Iudaica ecclesia, in qua tamen plures fuere imaginēs quam nunc sunt in uorū Christianorum ecclesia.

HENRICVS LINCK.

Primo inducit doctor Eckius, quod plerūq; inducam ad causam nō deseruiētia, sufficiētē induxi, & si putet ipse ea duxerat contra idola esse ueteris testamenti. Dico hæc uerba Idolum, Simulachrū posse in germanicum interpretari pro imaginibus. Longo enim tempore uidimus imaginēs nunc apud nos in magna reuerentiā haberi, quippe quod illis inclinatum fuerat, fueruntq; inuocata & adorata, quasi una imago plus gratiam conferat quam altera, quod iam oculis est cernere, multa bona illic deportata, ubi aliquando miraculum factum est. Ibi enim creditum est, eum sanctū quem illic uenerandū extulerunt, hanc habere uirtutem & gratiā, ut operatis nostris subuenire possit. Quinq; deus omnipotens idolatriam prohibuerit in ueteri lege, etiā & apud nos hūc

Cc ij

COLLATIO XLV.

recursum, eam spem & consolationem ad sanctos defunctos prohibuit. Ultra induxit imagines monere nos illuc recurrere ubi imago stat. Dico deum sufficenter nos docuisse, ubi nã suã passionis & mortis imago quæri debeat. Scriptura enim est quæ nos ad Christũ dirigit dñm nostrũ. Ideoq; non ostendit sibi ad honorem externã fieri imaginẽ, sed neq; alicui sancto hoc fieri præcepit. Etsi de serpente æneo legamus quem erexit Moyses in deserto, positus enim erat in signũ ut omnes qui in om̃m crederent, salui fierent ab omni re noxia, quod figura fuit Christi. Quanc; ad tempus pependit, quãprimũ aut cepta est uenerari aliter quam deus præceperat, destruxit illam rex Zedechias, ibi manifeste audis deum hoc mãdasse, mox enim ut aliter illo usi sunt & honorarunt deleri eum admissum est. Nunc de imaginib; nullũ dei habemus mandatu sed magis eos prohibet uenerari illas & adorare. Quia tamẽ dñs meus doctor Eckius opinat quod haberi possint, ego in hoc non aduersor ei ut quis illas in sua domo depingat, eo tamen addito ne ueneret neq; adoret. Quũ aut tale hæcenus factũ sit, adhucq; fiat, ut ante imagines procidamus, adoramus, illic auxiliũ quæsituri, idolatria censenda est. Secundo quum quilibet Christianus sacrarũ non expert literarũ, nullam gerit ad externas imagines reputationẽ, sũnt tamẽ iuxta infirmor; & modice fidei tantus numerus ut illic currunt, credentes se iuari, ubi nulla sunt auxilia, ideoq; præstaret tales imagines tolli. Quod uero D. Eckius Salomonẽ inducit, quia exornatũ templũ ædificarit, illud quoq; decorarit, ex diuino mandato factũ est. Iuxtaq; inducit etiã & gentes, imagines in annulos sculpsisse, sicut sibi Salomon leones fieri fecit, sed illos non adorauit, sicut nunc fit sanctis. Quod etiã aurifabri non ausint ad poculũ uolucres sculperẽ, cõtra hoc non sum, sed sanctos in ecclesia uenerari & adorare prohibitũ est. Ultra inducit me Iudæ fecisse argumentũ contra Magdalena ut tam prætiosa in pauperes expendant, dico deum in his ex-

ternis

CONCLUSIO QVARTA.

ternis ornatis imaginū nullā habere cōplacentiā, sed magis ut hæc uiuis sanctis condiuidant. Ego tamen optime perpendo ubi nos calceus urget, imagines facere habitum est pro re deo placita, ideoq; & nos sic inducti sumus, quasi cū his deo bene seruiamus, quum nobis hæc res bene deleuiat. Quod aut̄ subinfert etiam & pauperes cibari posse, quod deus ipse præcepit, iuxtaq; & pro decore & ornatu imagines haberi ad uenerationē. Respondeo breuiter quū manifestā habeamus prohibitionē per scripturas inductā, ne imagines ad uenerationem & adorationē habeamus, cōcedo quidē ut prius eos haberi posse, ne tamen uenerent, & in ecclesijs adorent, illic publice erectæ cōmunitati auxilia inde petituri, plus hoc infirmis destructionis quā ædificationis adportaret, tales in cōp̄ uerbo dei ad Christū dirigendi sunt & in eius diuinā cognitionem. Sicq; conclusum esse uolo his scripturarū dictis inductis, imagines scilicet tales nec inuocandas, neq; ab eis quicq; impetrari posse, nec in eas sperādas. Melius tamen esset si etiam doctor Eckius opinaretur non adorandas, neq; inclinandum esse illis, neq; flectendū, sicut & merito nō debet, quod omnino & ex toto tollerentur.

D. ECKIVS.

In hoc proluxo uerborū delirio, dñs Henricus totus est scripturā uacua, & totus misericors disputator, præcipuū em̄ responsionis meæ in hoc sitū erat, quod scripturas cōtra imagines inductas falsificarit, qđ ne uerbo quidē defendit neq; extersit, sed neq; defendere nouit, hoc em̄ presenti libro eum conuincā. Ipse tamen quia fatef̄ ingenuē, se neq; græcū neq; hebraicū nosse, optime ei licuisset apud latinū textū permanere, nullūq; falsē induxisse, dicit idolū & simulachrū pro imaginibus germanice interpretari, si græcū sciret, ad Suidā illū dirigerē, ibi namq; reperiet idolū esse imaginē dei falsi, quūq; græcū non nouit, potuisset apud illa manere, quæ puerulus in scholis didicisset, idolum dei falsi imaginem. Quæ aut̄ simus

Cc iij

COLLATIO XLV.

lachra prohibeanē, docet. Dauid imagines gentiū quæ sunt
dæmonia. In hoc se fundat & e imagines uenerent, sciunt ta-
men omnes Christiani Basilij regulā, imaginū uenerationē
eo extendi in id quod imaginat, uel per imaginē significatur.
Valde in clamat in peregrinationes sanctorū pro auxilio suo
per quo heri efficaciter respondēdo obtentū fuit in uisio loco,
sicut in heremitorio diuæ Mariæ & c. deum suam omnipoten-
tiam plus manifestare quam in altero, irrogatq; nobis Chris-
tiani in iuriā, quippe quod sancti uirtute credamus miracu-
lum aliquod fieri, sed diuina uirtute & sancti intercessione, si-
cut de sancto Petro docet, Act. iij. Viri Israhelita quid mira-
mini, aut nos quid intuemini, quasi nostra uirtute aut pote-
state fecerimus hunc ambulare. Ideoq; & demitto quæ præ-
ter necessitatē inducit de sanctorū intercessione. Prudentem
se æstimat aiens scripturas nos sufficienter monere, & ad de-
ducere, sed quomodo illi eueniet q̄ legere nouit. Qui uis cū
per campū equitans, si crucifixū uiderit, passionis & mortis
Christi Ihesu monebit, ut scilicet illā unico pater n̄r ueneret,
ubi alioqui si crucem non uiderit, nunq̄ recordaret. Præter
necessitatem serpentem inducit, quum sit hoc contra eum. Is-
namq; serpens, sicut a Moise admissus fuerat, usq; ad tempo-
ra Ezechia sexcentis plus annis, donec ex eo Isdæi idola fe-
cerant. Sicq; merito dñs Henricus nobis imagines sine, quā
diu illas pro idolis nō habeamus. Non est enim ferendū eum
omnes nostros maiores & suos, omnesq; Christianos audere
insimulare huius blasphemia, idolatria scilicet in imaginib;
exercuisse. Ex illo enim consequeret omnes damnatos fuisse,
primū & præcipuū dei mandatū non obseruantes. Admittit
quidem imagines fieri sed non uenerari, quemadmodū de le-
onibus & aurifabro induxi. Respondeo quare ergo ipse spe-
cialiter tandem induxit textū Deute. xxvij. contra imagines
manufactas artificū, quare frater eius in Christo Zwinglius
utrumq; reiecit, & facere imagines & uenerari. Quia uero
Salomon

CONCLUSIO QVARTA.

Salomon tam ædificarat templū sumptuose, dicit hoc deum illi præcepisse, ibi permaneat. Si ergo deus præcepit, ergo res bona fuit. Et sicut Paulus dicit, Quæcunq; scripta sunt ad nostram doctrinā scripta sunt & salutem. Quare ex Salomone dñs Henricus bene didicisset ecclesiarū expensas, per diuites factas deo placitas. Ad argumentū Iudæ proditoris, responderet deum in rebus externis nullā habere cōplacentiam, dico nunquid & Magdalenæ ungentū etiā res erat externa, nunquid ecclesiæ sacramenta externa sunt res, omnis nostra elemosinarū largitio, nunquid externa res erat, uel hæc res deo non placet. Ridicule me inducit nos scire ubi nos calceus urgeat, imagines habere nobis deseruire, me fortasse pro pictore, uel imaginū artifice intuens, quare mihi imagines deseruiunt, certe uictū ex eis non habeo. Sed in ueritate bene Christianis imagines deseruiunt, ut inde docti moneantur, docēt enim monentq;. Adhuc in sua perstat temeritate, sine literis dicens deum in imaginibus nullā habere cōplacentiā, eiusce modi dicti literas nō habēs. In summa scripturas adferat non falsatas neq; dilaceratas, alioqui non respondebo, apud laudabilem ritū totius uniuersalis ecclesiæ permanens.

SEPTIMVS ARGVENS, IOHANNES

Hess de Appenzell, cuius argumenta post hanc responsionē Eckij habes.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Iam unius horæ spatio Iohannes Hess loquutus est cōtra imagines Christi & sanctorū, & quū eum audiui, iā mirari cesso Zwingliū irasci dñs Heluetijs cōfederatis, quā ante aliquot annos hos gigantes passim nō sunt disputare. Quod in deū credit nihil est satis, quod omne bonū ex deo sperat, optime facit, sic equidem in deum est sperandū, quod deus etiā dilectissimos amicos suos sanctos uolo exaudit in eorū intercessiōe. Quia uero David inducit Matthæū, Iacobū, quod deū rogare ac petere debeamus, Dilecte Hess quis aliter dixit, illo non debes tempus inutiliter

COLLATIO XLVI.

inutiliter perdere, Christiani sumus, hæc omnia nouimus, sed in uerbis Iacobi intermisisti hæc uerba in fide, qui petit nihil hesitet in fide, iactitat se ueteris testamēti, ubi dicit imagines prohiberi, hodie auditū est omnes textus loqui de idolis. At uerecundē is in corde suo, qui unicus uult esse probus, uniuersam Christianitatē tot annis, tot hominū milia, audet idolatriæ insimulare & condemnare. Vnicū dictū contra imagines inducit Deut. iij. sed in fine dicti suā habet solutionē, ubi prohiberi imagines idolorū, ubi dicitur ne forte errore decepti adores ea, & diuino cultū seruias eis. Si quis a probo Christiano sciscitet, adoras ne imaginem hanc lignēā diuæ Mariæ, procul dubio respondebit imaginē quidem ueneror, nolena ei ullā irreuerentiā fieri, sicut eas imaginū expugnatores exurunt, sicut nec ego paterer, si quis meis imaginib⁹ aut armis uel insignijs dñorū meorū iniuriā & contumeliā inferret, sed lignum ego non adoro, inclino, flecto, non ligni causa, sed Mariæ, quæ per hanc figurā significat, estq; probo Christiano homini cum imagine non aliter quā si quis per conspiciat uetur, uisus enim nō in speculū dirigit, sed penetrat in aliud quod uidere cupit. Sic & probi Christiani mens in imagine Ihesu & sanctorū non hæret, sed in cœlū penetrat, ubi dñs est Ihesus cum suis sanctis, sic etiam ecclesia Iohānes Hærs. docere debuisset, mansissetq; sic dñs Iohannes Hærs. Vt autē ipse cum suo socio discat qualiter scripturæ sint in manus assumendæ, neq; sic crude uorandæ. Inducā contra eum scdm̄ intellectū diuini Damasceni textū, qui uolente deo, suam erroneā mentē euerter, Moyses ait. Non uidistis aliquā similitudinem in die in qua locutus est uobis dñs in Oreb, ne forte decepti faciatis uobis imaginē &c. Nunc autē per oppositū sequit̄ ex eo, quā uidimus (hoc est ecclesia uidit) deum nobis loquutū in humana imagine, sicut Paulus ad Philip. ait, Assumpsit formā seruī in similitudinē hominū factus, & habitu inuētus ut homo. At nunc si deus in corporali imagine uisus est, quare ergo in ea effigie

CONCLUSIO QVARTA.

ea effigie non depingeret, quumq; probus aliquis Christianus intueret sui dei creatoris & redemptoris imaginē, quomodo tam esset frigidus & ingratus, quod in imaginis huius representatione, dñi non recordaret, eumq; laudaret. Scio neq; Zwingliū, neq; Hessum bono animo luros si eorū imagines exurerent, sicut Zwinglio est factum, & hoc ipse conquerit. Video em̄ oportere dñm Ihesum his domi cellis acturum gratias, quia ejus imaginē & uenerandæ uirginis Marię combusserint. Bonus ille Hesso plenus est literarū, sed dicens adhuc plurimas habere scripturas contra imagines, ego non credo, si quas aut̄ habeat, educat, confidēter ei respondebo. Quinq; causas suæ seductoriæ doctrinæ inducit ad imaginū expugnationē, quod ad hoc rithmice consonat, sicut consonare faciunt in rithmis pueruli ecclesiæ turrim & balneū siue æstuariū. Primo dicit deum nostrū esse deum, uerū est, ergo propter hoc nullam habebimus imaginē, deus etiā eorū erat deus, quibus facere præcepit imaginē Cherubin in templo, & Iudæi ex diuino præcepto imagines in templo habuere, & hij noui Christiani sine dei præcepto, imagines euertere uolunt. Secūdo inquit deū solū adorandū, sed & hoc nunquid ego facere poterō, quum per dei uel crucifixi imaginē ad hoc moneor. Tertio deo dicit solo seruiendū. Dico scdm̄ eius intellectū nullū rāsticū hercinia syluæ seruū reteturū, deo inq; unico seruiendū est diuino cultu & honore. Quarto ait deū solū uenerandū seu honorandū, quare ergo diuus Paulus ad Ro. xiiij. ait. Reddite ergo omnibus debita, cui tributū tributum, cui uectigal uectigal, cui timorē timorē, cui honorem honorem. Sed & ego reor, quū adhuc sacerdos erat Hesso, & ipsum quoq; a subditis terræ suæ, nomine dñi Iohannis salutatū hoc libenter habuisse. Dicitū Esaiæ allegatū non inteligit. Deus ait honorē meū (hoc est diuinū honorē) alteri nō dabo, neq; hoc ullus facit Christianorū. Quinto deum ait ex operibus cognosci Ro. i. Dico uerū esse, sed quum opera illa

Dd

COLLATIO XLVI.

nobis quotidiana sunt atq; cōmunia minus hinc admiratiōnis habemus Christū ex aquā uinum fecisse mirandū erat, & quum (ut Augustinus ait) quottannis ex aqua in uite uinum facit, nemo miratur, Omnes arbores, lapides, ligna, opera sunt dei. Futurū ut Hesso mille pertranscat arbores ut ceteri, neq; dñi Ihesu recordaret, ubi tamen ad crucifixi imaginem peruenerit, eam uidet, oportet ut eius recordet. Ideoq; non Christianū sed Thureicū est dñi imagines ita auferre & deleere. Hic se iactitat quomodo post suā falsam doctrinā prædicatam, populū fuerit adhortatus, pro uero intellectu exorare, uerum si id prius fecisset, quæsissetq; uerum intellectū apud deum & ecclesiā, & non in libellis Zwinglij. Multa de alicuius ecclesiæ audiētia interfatus, si quid cum imaginibus præsumperint a spiritu sancto illustrati. Ego uero dico, si non essent hī falsi prædicatores, maneret optime pacatus qui uis de cōmunitate, neq; temerarent tales innouationes facere infide. Sed nunquid ita debent hī indocti sacerdotes probis istis hominibus in uillis & ciuitatibus persuadere, se in fide talem habere facultatē, ordinandi, statuendi, destituendi, id si ita fuerit faciendū, tot habebimus fides quot habemus uillulas, sed & omni anno nouā fidem, & profecto citius quod deus auertat, una est ecclesia, etiā & Paulo dicente, unus est deus, una fides, unum baptisma. Ad hoc quod Hesus imagines se ueneratū fuisse, & per eas orarit, spondet se ultro hoc non facturū. Verū & hoc plerisq; alijs interdiciē, qui libētius uel in Aquisgranū uel Romam peregrinarent. Sed propter deum eum rogo, recordet uniuersalē Christi ecclesiā meliorē nosse intellectū uerbi dei, plusq; illustret spiritu sancto, quam ipse unica persona. Non se ut lucifer extollat, sed in humilitate desistat a suo errore, teneatq; cum uniuersali & catholica Christi ecclesia, neq; cōtra imagines depugnet, sed suos subditos doceat, qualiter imaginibus utendū sit, caueantq; abusus ut eo in sacerdotali dignitate, quam ad tempus fuit aspērnatus, cum eis

CONCLUSIO QVARTA.

cum eis uitam æternam mereatur, Amen.

Sequens argumentatio errore, Eckij
responsioni postposita est.

IOHANNES HESS DE APPENZELL.

Pater cœlestis per Ihesum Christum, nobis omnibus concedat suam diuinā pacem & benedictionē, Amen. Quia exposcor fidei meæ rationē reddere & doctrinæ. Præcipue articuli ratione de imaginibus, sum ego, iuuante me deo, hoc quam potero, breuissime facturus, posteaq; passurus responsionem dari ab eruditissimo doctore Eckio, nihilominus & ego mansurus apud scripturas, patiarq; fieri deinde quod iustum est. In nomine dñi primo credo in deum, didiciq; in deū credere, sperare & fidere, eumq; solum adorare, inuocare, & ab eo omne bonū prætolari. Per Dauidem deus loquitur xlix. Psal. Et inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me. Mat. xxi. dicit in epistola sua Iacobus. Si quis aut uestrū indiget sapientia, postulet a deo &c. Postulet aut in fide, nihil hesitans. Qui enim hesitat, non æstimet homo ille quod accipiat aliquid a dño. Mens & opinio mea imaginum ratione est, oēs imagines quæ aliquo modo honorant, ubicūq; sint, tolli debere, ea de causa, quod eiusmodi deus claris uerbis prohibeat, plæriscq; in locis ueteris testamēti. Et in nouo testamento nullum sit præceptum illas fieri uel haberi, eo ut supra dictum est modo. Hodie aliqua ueteris testamēti dicta allegata fuere, nominatim Exo. xx. Deut. iiii. dicit dñs. Non uidistis aliquā similitudinē in die qua locutus est uobis dominus in Oreb de medio ignis, ne forte decepti faciatis uobis sculptā similitudinē, aut imaginem masculi uel fœminæ, similitudinē omniū iumentorū quæ sunt supra terrā, uel auis sub cœlo uolantiū, atq; reptiliū quæ mouentur in terra, siue piscium qui sub terra moratur in aquis, ne forte eleuatis oculis ad cœlum uideas solem & lunam, & omnia astra cœli, & errore deceptus, adores ea & colas, quæ creauit dominus

Dd ij

COLLATIO XLVI.

deus tuus, in ministeriū cunctis gentibus, quæ sub cœlo sunt
&c. Dicitū præallegatū Exo. xx. una cum isto iam adducto,
cum plerisque alijs, me instruunt, imagines ueneratas tollera-
ri non posse. Occasionē quoque mihi præstant aliqua sacrarū
literarū dicta, causas ostendentia, quam ob rem deus imagi-
nes interdixerit. Primo quod noster sit deus, ideoque dixit Exo.
xx. Ego sum dñs deus tuus, quæ te duxit ex Aegypto seruitutis
domo. Est quoque & unicus deus noster, & præter eum non
est alius. Esa. xliiij. altera est causa, quippe quod a nobis so-
lus deus adorari uelit & inuocari, uti habemus Deutero. vi.
Matth. iij. Tertio, uult deus ut illi soli seruiat lib. i. Reg. viij.
cap. Matth. iij. Quarto uult deus ut omnis ei honor tribuat,
Esa. xliij. & xlvij. ubi dicit honorem meum alteri non dabo.
Quinto, plus uult ex operibus suis deus cognosci, ex suis cre-
aturis, quā uel ex nostris operibus aut rebus, quæ ipsi facimus,
sicut nos Paulus docet ad Ro. i. Eiuscemodi textus ego aliqui
ut dictū est, populo prædicauī, iuxta tamen nihilominus sæ-
pissime dixi, ut domū abeant, deum fideliter imploraturi pro
uero intellectu. Ad quæ sic ego dico, si qua parochialis audi-
entia, comunitasue, a deo per eius uerbū illuminata, in seipsis
experti, cum imaginibus fecisse sese easque ex simplicitate ado-
rasse, inuocasse, consolationē & auxiliū ab eis quæsisse, plus
quā hoc diuinū uerbū pati queat. Sicque omnes cōmuniter con-
cordes auferre eiuscemodi imagines in quibus se lesissent, ut
exinceps nulla fragilitate & imaginū præsentia, nō denuo in-
prios errores inciderent, non credo ego tales peccasse. Et si
iuxta hæc nolim ego quenquam scandalizare, sed unicuique iudi-
candū permittere suæ consciētiae, quō in corde suo imagines
habeat. Huius autē me reū dedo, plus me cōsolatiōis & auxiliij
ante certa tpa, ex incogitantia apud imagines quæsisse, easque
honore impedisse quā ex scripturis probare potuerim, spero tamen
me ultro nō facturū. Ex quibus quod uerbis ego cū scripturis pma-
neo hodie & nūc adportatis, & si quæ meliores adduci poterūt.

Octauus

CONCLUSIO QVARTA.

OCTAVVS ARGVENS LVDIMA

gister de sancto Gallo, Dominicus Zyli.

GRatia dñi nostri Ihesu Christi cōdiuidat nobis iam & in
omni tempore, Amen. Aliqua scripturarū adducta fue
re, de imaginibus clare sonantia, non tollerandas eas imagi
nes, quæ uenerant & honorant. Quū autē cōsidero dñm me
um D. Eckiū uenerationē hominibus admittere, consentire
non possum quæ scripturis defendi nequeūt. Clare ante hac
D. Eckius dixit imaginibus esse flectendū, & quod uenerari
debeant. Deus autē dicit. Non facias imagines neq; colas, nec
adores, quod fieri non debeāt, caussa est ut Sapien. xiiij. scri
bitur, qm̄ creaturæ in odiū dei factæ sunt, & in temptacionē
animæ hominū, & in miscipulā pedib⁹ insipientiū, sicut heu
nostræ imagines multos simplices deceperunt, adeo ut illas
gratiosas dicant. Et sicut scribit Esaias, ad nihilū ualent. Idolū
ibi scribit quod imaginē oportet significare, q̄a artificē cum
artificio illic describit. Breuitatis caussa ad nouū deuenio te
stamentū, unicū solum dictum adducens, Act. xvij. ibi dicit
Lucas, Paulus quū eos Athenis expectaret, accēdebat in eo
spiritus eius, quando ciuitatē uidebat seruituti imaginū dedi
tam, in cuius feruoris sui testimonio in medio fori stans dice
bat, uiri Athenienses, per omnia quasi superstitiosos uos ui
deo. Præteriens enim & uidens simulachra uestra, inueni &
aram, in qua scriptū erat, ignoto deo. Quod ergo ignorātes
colitis, hoc ego annuncio uobis. Deus qui fecit mundū, &
omnia quæ in eo sunt, hic cœli & terræ cum sit dñs, non in ma
nufactis templis habitat, nec manib⁹ humanis colit, indigens
aliquo quum ipse det omnibus uitā & inspirationē & oīa &c.
& mox sequit. In ipso enim uiuimus & mouemur & sumus,
sicut quidā uestroꝝ poetarū dixerunt. Ipsius enim & genus
sumus. Genus ergo quum simus dei, non debemus æstimare
auro & argento aut lapidi sculpturæ artis & cogitationis ho
minis. Hæc ergo notent Paulū externū diuinū cultum, hunc

Dd iij

COLLATIO XLVII.

dico qui manib⁹ sit hominū, sed & deum nostrū eundē apud Athenienses destituisse. uultq; ut cognoscant, quo ad deus illis uitam præstat & omne, ne sibi manibus seruiant humanis, neq; eum imaginibus adsimilent. Nunc autē dñs meus doctor has scripturas omnes ad idola uult trahere hæc in locō, sed in primordio nascētis ecclesiæ Christianæ, & æque illic eis Christum prædicabat crucifixū, uult Paulus ne deo altare faciant, neq; ei manibus omnīū seruiant, neq; cuiq; adsimilent, quoniam nō habitat in templis manu factis, sicut Stephanus ipse testat, sic ego intelligo ut concludā deum lapidea templa corporales oblationes non exposcere, sed animas nostras in templa & misericordiā ad oblationem, & alia id generis quæ me ad interrogandum mouent, Amen.

D. ECKIVS.

In nomine tuo dñe Ihesu Christe, Amen. Ludi magister & euangelicus prædicator, qui primo admissurus erat, monitorias, & memoratorias imagines in unius horæ spacio turpiter peruersus est, & sic effectus melior, ut non solum imagines expugnare nitatur, sed & altaria dilacerare, & ecclesias destruere, se in Thurcorū consiliū adaptans, & si nos Christiani hoc non faciamus. Aduersatur uenerationi imaginum, quemadmodū nos illas ueneramus, propter eas res, quæ per ipsas imaginantur, seu representantur dictū adducens, Exo. xx. de quo heri sufficienter dictum est, quod ibi prohibetur imaginum adoratio & ueneratio, scilicet idolorū more, quod neq; nos probi Christiani facimus, sicuti & heri de exemplo conspiciorū declaratū est. Hoc autem ut uerum sit, debet scire ludi magister naturam & conditionem tractandi scripturas, quum adeo sit friuolus ut earū uelit scripturarū lector esse, quas ne quidem didicerit, & si in ecclesia pulsatis campanis surgere ad dei uerbum annunciandum apud nostrates sit prædicare. Hæc autem est scripturarū natura, Augustinus docente, ut intellectus sumatur præcedentium & sequentium uerborum

CONCLUSIO QVARTA.

uerborum, hic autem præcedit. Ego sum deus tuus, non habebis deos alienos coram me &c. & ad hæc prohibet imagines adorare, ubi certum & clarum est eum prohibere alienorum idolorum imagines, hæc autem non sunt Christianorum imagines. Quum etiam & Lutherus ipse nouorum Christianorum caput, fatetur Christianorum imagines laudabiles esse & honorabiles, quare ergo eius discipulus audet diuæ Mariæ imaginem in monasterio sancti Galli turpiter uaccam mulcendam appellare. Ultra multos dicit homines seductos per imagines cui ego contradico, potius credens eum cum suo Iuffle, plus seduxisse homines, quam omnes crucifixi imagines in uniuerso orbe. Valde mouetur Christianos ex deuotione aliquas imagines gratiosas appellare. Hoc ne ad Christianum docentem spectat proximū suū male iudicare, sed in meliorem partem interpretari & docere deberet, procul dubio enim probi Christiani hæc dicentes eo non opinantur, gratiam uel in lapide uel in ligno esse, sed quia deus hominibus in eum locum confluentibus plus largiatur gratiarum, quam in alium quempiam locum peregrinantibus. Salomon tertio Regum libro, nono capite orauit de templo dei. Domine aperti sint oculi tui super domum, hanc die & nocte, ut exaudias orationem serui tui & populi tui Israel, & quod hoc in loco orauerint exaudias hoc in celo &c. Hæc Salomon ultra & ultra prosequitur, & noui nostri prophetæ homines diiudicant, qui procul quarunt sancta loca, quemadmodum hesternum die parrochus in Gâs pulchrū facinus induxerat, quia destituisset peregrinationem. Si enim ipse cum cæteris bene & recte Salomonis præceptū intellexissent, ubi ait peregrinus quoque si a remotis uenerit propter nomen tuum, & orabit in loco isto exaudiet eum &c. Et hoc ex scripturis docemur, creaturis aliquando in sano & bono intellectu tribui, quod alioqui soli Deo tribuendum esset, ludicum iij. Suscitauit eis saluatorem Othoniellem, & si solus deus omnipotens saluator sit, nihilominus illic

COLLATIO XLVII.

illic homini tribuit in bono intellectu, sic scdm scripturas, & ipse Iudi magister facere debuisset, sicq; Christianos non iudicasset, qui dixerunt aliquas imagines esse gratiosas. Inducit Esa. xliiij. quod nihil est, clare em̄ ibidē de idolatria loquitur, artifices idoli nihil sunt, sicut clare post sequit̄. Reliquū aut̄ eius deū fecit, & adorat illud & obsecras dicens, libera me quia deus meus es tu. Ideoq; necq; Iudi magister expiscare debet uerbulū unū sine recto intellectu cōtra ecclesiā, diuo Augustino dicente, coloratus error sub Christiano titulo exurgere non potest, sed ex scripturis male intellectis. Ultimo induxit Act. xvij. ubi primū imagines ex toto reijcit, eos manere non sinens, ut tamen faciunt sotiij sui. Magnū est quū doceat Paulus in nomine Ihesu om̄e genu flectendū, & id si ad uocem facimus quā audimus, quare ergo gentia nostra non flecteremus ad imaginē Christi quam uidemus. Christus inq; dixit Matth. xxiij. Tūc apparebit signū filij hominis in celo, quod fortasse & ipsi imaginū expugnatores auferre tentabunt. At quia Christus externū suum signū in celo facturū sit, quare non etiā probi Christiani illud in terris non essent facturi. Nunc ad Paulū breuiter dico eum ibi de idolis loqui, toti enim mundo cognitū est, quā & Iudi magister a suo preceptore Vadiano audiuit, quam fuerit Athenis multipharia idolatria. Breuib; tamen hīc notū faciā, quāliter scripturas dilacerarit. Perpetuo dolendū tenerā & sine culpa iuuentutē famatā sancti Galli ciuitatis eam falsam doctrinā, hocq; uenenum ita imbibere. Principio germanicā interpretatus est, Paulū ciuitatē uidisse uenerari imagines, falsificatū est, quod & ipsius Lutherus sic uertit in alemannū, quumq; uidisset ciuitatem sic idolathicā. Sic & Zwinglius ipse ad simplicium deceptionē ubi in scripturis habet̄ idolū, sicut Corinth. x. prima Iohan. v. uertit, peruertendo imagines posuit, quum ex græco, latino ueteri germanorū, & noua Lutheranorū interpretatione, ubi de idolatria dumtaxat textus loquat̄. Secūdo dilacerauit

CONCLUSIO QVARTA.

dilacerauit scripturas in intellectu, quum Pauli uerba, Dñs
 non habitat in templis manufactis. Hoc namq; inflectere uo-
 luit cōtra templa, quia notū est deum in omī loco esse per suā
 omnipotentā, & diuinā essentiā, sicut per prophetā loquit̃,
 Cœlum & terram ego adimpleo. Et Dauid cxxxviii. Psal. Si
 ascendero in cœlum tu illic es &c. Ideoq; & intellectus falsus
 est, neq; Christianus, quem Iudi magister hic extraxit, deum
 non esse in templis. Sed uerus intellectus deū non esse in tem-
 plis, & idolorū imaginibus secundū gentiliū opinio. *Ter-*
tio scripturas dilacerauit, quia Pauli uerba uiolentaui cōtra
sacrificiū quod manibus fit, forte pedib⁹ ei seruiturus. Se met
 Paulus exponit, quod aliquorū deus egeat, quo dat̃ intelligi
 quia auferre uoluit falsum gentiliū intellectu, qui suis idolis
 sacrificabant, quasi his egerent. Nos aut̃ Christiani ex Esaia,
 Dauide edocti, scimus deum nō egere sacrificijs nostris, sicut
 neq; eget orationib⁹ nostris, sed nos eo egem⁹. Sicut & quā-
 ro dilacerat Pauli uerba, ubi gentes instruxerat cōtra eorū fal-
 sos deos & idola falsa, deitatē neq; adsimilari argēto neq; au-
 ro sculpto neq; incisso uocat̃ Onnon simile. Non docet dñm
 Ihesum non imaginari. Ideoq; & uos Iudi magister imagines
 non euertite, & si unus doctis credere recusatis, credite tamē
 S. Gregorio, quobis procul dubio maioris fuit intellectus,
 doctis credite Græcis, qui in duob⁹ cōcilijs, in Nicea & Con-
 stantinopoli imaginū expugnatores, ut hæreticos damnaue-
 re. Latinis credite doctis, qui in tribus concilijs Romæ habi-
 tis, similiter fecerūt, probis & antiquis credite germanis, qui
 hanc Felicianorū hæresim in Concilio Franckfordensi dam-
 narunt sub Carolo magno Cæsare. Hic Carolus magnus ci-
 uitatis Thuricensis ædificator, qui & contra eandem heresim
 libros aliquot scripsit, docuitq; qualiter imagines in ecclesia
 retinendæ sint. His credere debetis, & non ita inniti proprio
 capiti & fidutiæ propriæ sapiētiae, ut docet sapiens, ac ita cum
 cōmuni Christiana ecclesia imagines in ecclesia permittere,

Ee

COLLATIO XLVIII.

perque eas ut signa & memorias deum laudare sanctos quoque
uenerari. Hoc uobis animæ corporique uestris utile erit.

LVDI MAGISTER S. GALLI.

Loquitur dominus meus doctor aduersus me, primo me admittisse, memorias imaginum haberi posse, breuiter (ut scitur respondi) ex scripturis non esse tollerandas imagines, quæ uel adorantur uel uenerantur, quare nihil immutauimus, imagines ego nunquam oppugnaui, quod mea nouit superioritas, altaria nunquam dilacerauimus, sed altare uerum & iustum docui Christum, in quo altari fidelibus est sacrificandum seu offerendum. De ecclesiæ usu docui ut ea dumtaxat causa congregationis fidelium teneantur, ad ministrandum sacramentorum ratione. Atqui dominus meus doctor frivolum me lectorum inculpat, non ego me in gessimus, sed rogatus ad hoc ueni, iuxtaque scripturarum mandatum primæ Corin. xiiii. Prophetæ autem duo aut tres dicant, & ceteri diiudicent, quod si alij reuelatum fuerit sedenti, prior taceat, potestis enim omnia prophetare, ut omnes discant, & omnes consolationem accipiant. Quia autem ultra scripturas dicit intelligi de alienis dijs solam esse non potest. Quum Paulus dicat, quod nescientes colitis hoc ego uobis prædico, clare intelligit Paulum illis prohibere altaria & imagines ueri dei iamque altare erexerant. Dicit dominus meus doctor Lutherum caput esse nostrum, quod non est, solus enim Christus caput est nostrum, nosque discipuli eius. Pro me loquor ego, neque me Lutheri, neque Zwinglij, sed Christi libros legere. Dilecte domine doctor, non recte uobis propositum est, Mariam matrem dominicam me uaccam mulcendam appellauisse, sicut probare uolo. Ego & Iussle ad Christum duximus, sicut in nostra communitate partim apparet. Imagines gratiosas dicere est imaginibus seruire, contra dei uerbum. Ideoque hæc idolatria iudicari potest ut alia carnis opera. Quia autem dominus meus doctor loca quædam specificat, cum templo Salomonis illud probans in nouo testamento, solutum est. In Actis de Stefano scriptum est, prædicasse scilicet eum Ihesum crucifixum, qui leuaturum

CONCLUSIO QUARTA.

turus erat atq; soluturus Iudæorū & ritū & morem, propter quod & lapidatus fuit. Dñs enim clare loquitur iam esse tempus ubi neq; in monte hoc neq; in Iherusalem adorabitur, sed in spiritu & ueritate. Etiam dicit dñs meus doctor creaturis tribui, quod soli deo tribuendum est, sermo est neq; sibi confans. Nam si ad solum deum pertinet, creaturis tribui non potest. Dicitis etiam Esaia me scripta dilacerasse, quod uere non est. Dicitis illi scribi artificem non esse utilem, quum ibi stet imaginē non esse utilem, quare ego non falsificandi. Illud aut quod dicitis, in nomine Ihesu omne genu flectendū, qui contra hoc est non esse Christianū, sed ad imagines genua flectere, prohibitū est. De signo quod in cælo uisibile apparebit, ad imagines non deseruit. Neq; nos arguere aut insinulare debetis, quasi illud essemus deposituri. Ultra qd̄ doctorem Vadianū allegatis, quia meus fuerit præceptor, legi quidem libros illius, sed in Theologia nusq; ab eo didici. Ex parte scholarū nihil eos mi dñe doctor, dū ludi magistri officio fungebar, informauī quā simplex dei uerbum. Dicitis quoq; me scripturas falsificasse in uerbo superstitiosos uel idolatras quod non est, nam sicut dñs meus doctor met confessus est, gentes imaginibus deseruierunt, quare & imaginū serui appellantur, ideoq; & ob id simplices non seducuntur, si interpretetur imaginū serui quare non sic arguedi sumus. Quod uero Paulus Petrus & Iohānes loquunt, pro nobis est, quia imaginū uenerationē prohibent, & Petrus illud abominabile appellat. Secundo scripturas falsificasse dicor in uerbis ubi ait, Non habitat in templis hominū manib⁹ factis, ego tamen nudas scripturas legi, neq; adhuc alit̄ intelligere possum quā cælū esse sedem eius, & terrā scabellū eius, nominiq; eius magno domū non ædificabimus. Dico itaq; sicut dñs meus doctor, deū esse ubiq; locorū, quis hoc esset negaturus. Tertio scripturas dilacerasse dicor, in qua dicit deo hominū manib⁹ serui nō posse, neq; adhuc aliter intelligere possum, quam

Ee ij

COLLATIO XLVIII.

deum corporalia seruitia nolle, & utiq; se Paulus met exposnit, quum dicit quasi aliquo egeat. Sicut & Psal. ait. carnem uel manducabo, aut sanguinem bibiturus sum, sicut & cum nostris candelis, argento, auro, & ueste, quorū omnium non eget, sed misericordia eget, & iudicij ad proximum. Et utiq; sacrificium manet laudis & orationis, quod indefinenter deo facere debemus, sicq; deo egemus, ut sine eo nihil simus. Quarto iterū scripturas dilacero, in eo quod Paulus dicit, aestimare non debemus deū simile esse argento & auro, intelligi hoc oportere de idolis, ut prius dico Paulū de nostro deo loqui, quum illi iamq; ædificarāt, quemq; illis iam iam prædicabat. Ideoq; & scriptura adhuc manet firma, prohibetq; nobis imāginum seruitia & dei cultū, altaribus, templis, & imaginibus. Sed econtrario nos docet dei cultū in ueritate & in spiritu & in charitate. Ultimo, quia me fideliter monetis Gregorio & concilijs obtemperare, libenter faciam si mihi uerbū dei indicant, nam & ego hæreses abhorreo, neq; proprio capiti fidei ac credere uolo, sed me subijcere Christianæ ecclesiæ, quæ a Christo & eius apostolis initiū sumpsit, & adhuc præfenter scripta est in diuinis scripturis. Rogo uos mi dñe doctor ab illa me non segregetis. Scio inq; conscientiam meam esse puram coram deo, tantum dixisse uolo.

D. ECKIUS.

Abseq; ullo ordine & disputandi natura acritu. Iudi magister suā responsionē implicauit inuoluitq; tandē in calce manifestā & inauditā dei blasphemiam subintulit, cum hoc sermone suum manifesto mendatio & falsitate cōclufit. Breuiter ad causam, dicit se imagines non oppugnasse, quis ergo est in causa, circū sanctū Gallū (ut audio) imaginū statuarū euacuatarū sunt. Sequēter de templo, ubi se magno circumitu excusat, quod a suis ad legendū uocatus sit. Per Pauli dictū, scire uellem ut se hic lector notū faceret, si uel unus esset ex prophetis, aut q; ei deus specialiter apparuit, quorū neutrum ego credo

CONCLUSIO QVARTA.

credo. Eius ergo electio procul dubio est facta in usitato more, plus ut Paulus ostendit pri. ad Thim. iij. facta. Venit enim tempus, quum sanam doctrinam non sustentabunt, sed coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus. Bene scit qualiter Lutherus uoluit & damnati euangelij caput est. Quia uero probaturum se offert dominam nostram diuam Mariam abbatissam uacantem mulcendam non appellasse, ad illos remitto, qui hoc de eo loquuti sunt, sed simplex est iurista, quia negatiuam probare uult. Quod ipse cum iussu ad Christum direxerint duxerintque, ego autem dico novos Christianos tantum nos ducere cum eorum fide (quum apud eos fides sufficiat) si eos imitemur, essemus tandem nihil credituri. De Salomonis templo, dicit per Steffanum Act. vii. Abolita esse precepta legis, uerum est de ceremonialibus, quod autem templum manere debeat, non solum quia illic populus uerbum dei est auditurus, sed quod & illic orandum sit & deo seruiendum, dominus ostendit Matth. xxi. quando mercatores eiecit &c. cum Esaia dicens. Domus mea domus orationis uocabitur. Noster uero lector deum aestimat nimis esse magnum, ut ei domus edificari debeat, quod scripturis contrarium est, Deu. xij. Ne putetis per chara lector maiorem nunc esse deum factum, quam illis temporibus. Dauid ad quem loquutus est iij. lib. Reg. viij. cap. Ait dominus ad patrem meum. Quod cogitasti in corde tuo edificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente tractans, illud autem quod deus rectum & bonum dicit, nihil uult esse lector. Ad dictum Iohan. iij. domino die responsum est, sed hic populus oportet ut scripturas dilaceret, nam ista uerba (& nunc est) dominus non dixit de hora ne adoret in monte &c. sicut lector proposuit. Ipse me docere uult quod sermone contrario, & nec sibi constanti usus sum, ubi dixi in scripturis aliquando, quod ad solum deum pertinet, creaturae tribui in bono intellectu probauitque illud Iudic. iij. ubi si non quietabit, reperiet & hoc ipsum Neemiae ix. ad quas scripturas nihil respondit. At bonus ille lector adhuc scripturis uti nescit, in quibus reperiet

Ee iij

COLLATIO XLVIII.

non solum dei cōditiones creaturis tribui, sed & deum ipsum
 i Dauidē dicēte Psal. lxxxi. Ego dixi dii estis & filij excelsi oēs,
 quod dictū dñs Ihesus approbavit Iohan. x. Nunc si hæc uer-
 ba tam dure interpretaremur, sicut noui Christiani deuotior
 hominū sermones de imaginibus, in peiori ut possunt sensu
 interpretant, nō posset neq; Christus, neq; Dauid perstare,
 Excusare se conatus est quod scripturas Esaia. xliiij. & apud
 Paulū Petrum Iohannem non falsificarit. Ego autē dico, nun-
 quid & Archinequitia est, idolum & idolatra quam diu stetit
 germana tellus in Christi fide semper interpretatū fuisse idol-
 lum pro falso deo, & falsi dei cultore, usq; ad tempora oppu-
 gnatorū imaginum, qui iam primum in quatuor uel quinque
 annis id pro imaginibus interpretantur. Quod autē ipse Esa-
 iam dilacerarit, & ego prius ueritatem indicarim, libro pro-
 bo, in quo hebraice habet iōzre pesel, quod sonat formator
 idoli, græce gliffendes, qui sunt imaginū sculptores, & latine
 plaste idoli, formatores idoli, ide oq; & recte induxi, & ex se-
 quentibus uerbis clare ostēdi eum ibi de idolo loqui, quum
 ad eum dicit tu es deus meus. Argumentū meū quod nos ad
 nomē Ihesu flectamus, quum hoc uel audimus uel uidemus,
 & ob id etiam ad eius imaginem nondū solutū est, de quo me
 ad intelligētes remitto, neq; argumētū de signo in cœlo, ideo
 breuitatis causa circa illa pmaneo. Quia ad dictū redit Act.
 xvij. egoq; respondi de idolis eum loqui, iam plape est osten-
 sum, qualiter cum sua noua interpretatione scripturas dilace-
 rint. In principio uero sermonis sui dixit, scripturas non lo-
 qui de dijs alienis siue peregrinis, quemadmodum ego pro-
 posui, etiam & ipse mea uerba inflexit, de dijs enim alienis in-
 duxi ad dictum Exo. xx. per eum inductum, ibi expresse ha-
 betur. Sed Actuum xvij. Paulus mentionē facit, quod altare
 uiderit dei ignoti, utiq; de Christo nihil sciebant & uero deo,
 prout titulus denotabat. Ideoq; & diuus Hieronymus alio-
 rem habuit intellectū nostro lectore, ostēdens diuum Paulū
 ex hoc

CONCLUSIO QVARTA.

ex hoc titulo ignoti dei causam & ansam accepisse, Christū
prædicandi, & non est quemadmodū proponit lector, docu-
isse Paulum altaria & imagines Christi delere, quum dicat,
uidens simulachra uestra inueni altare ignoti dei, ex quo no-
tate Paulum altaria multa idolorū reperisse iuxta ritum gen-
tilium, a quibus eos retrahere uoluit in sequentibus uerbis,
quare hic sermo totus contra idolatriam deseruit, & idolorū
imagines, & non contra Christianorū imagines. Dicit se nu-
das induxisse scripturas. Ego uero ad hoc dico nō, bonas scri-
pturas falso induxit intellectu. Paulum exponit deum corpo-
ralia nolle sacrificia, quod ibi non dicitur, sed quod horū non
egeat, proq; nouo Christianorū more incedens, ait candelis
non egere, uestibus, sacrificijs &c. Verum est, quia his non
egret, nec eguit unq; habere nihilominus uoluit ut sacrifici-
um Abelis, uestes sacerdotis Aaronis, sacrificiū eorum &c.
O quam ledit eum in oculis candelas ante sacramentū arde-
re cernēs, quum bene doctus doctor Iohannes Oecolamp-
dius in suo nouo obsequiali Basileæ scripserit apud baptismū
duas candelas esse oportere. Hoc autē scandalosum est, deum
misericordia egere & iudicio, quæ pximo impēdimus quod
nunq; comperiet deū scilicet misericordia egere, nos miseri-
cordia egemus dei, deus autē non eget, & si uerū sit misericor-
des erga proximū misericordiā cōsequuturos, hoc firmū per-
seuerat, Dauide Psal. xv. dicente. Ego dixi dño deus meus es
tu bonorū meorū non eges. Ultimo concilijs tantū est fidei ha-
biturus, quantū scripturis probant Concilia. Gregoriumq;
ideo induxi, quippe quod ludi magistrū, ut adhuc iuuenem
& dispositum uirum credere oporteat, tot doctos & sanctos
scripturas melius ipso intellexisse. Ipse autē adhuc primus in
toto orbe est, qui suam nouit cōscientiā mundam esse coram
deo, contra sapientem, contraq; Paulum & Iohannem. Pau-
lus ad Corinth. inquit. Nihil mihi conscius sum, sed in hoc
non sum iustificatus. Dauid ait. Ab occultis meis munda me.

Sapiens.

COLLATIO XLIX.

Sapiens dicit. Nemo nouit si gratia aut odio dei dignus sit. Iohannes dicit. Si dixerimus nos sine peccato esse, nos ipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. Rogat me Iudi magister ne ipsum ab ecclesia separē, ego uero dico seipsum hoc facere propter ipso doleo, uelut deus uoluntatē eius inuerti, sineretque imagines permanere, quēadmodū uniuersalis facit ecclesia, per uniuersum Christianū orbem. Adhuc rogo ut prius.

D. OECOLAMPADIVS.

Christus nobiscum habitat, Amen. Dilecti Christiani, quāuis imaginū oppugnatio mihi nunquā placuerit, quū ipse nollem mihi aut certe alteri ex temeritate aliquid alienari, & ob id plus alicui cōmunitati, speciali mandato non interueniente, & si mea persona, gratia dei, neque imagines nec aliquid ceremonialē usum ab hominibus erroneā inductū, adhuc tamen mihi licere non uideo quartæ cōclusioni doctoris Eckij subscribere. Primo tum quod ipsa sit obscura, & ut sonat incerta, si uel de omnibus sanctorū imaginibus extendat, & in omne tempus, & in omnes conditiones uel non, hoc si appositum esset, magis esset securū respondere. Partim bene mihi placet, imagines pro laicorū scripturis teneri, si sic res ipsa sterneret. Certū tamen est potius euangelico libro eos carituros quā aliqua imagine. Illud etiā, & si se ita haberet, secundo mihi licere non uideo hic subscribere, quū D. Eckius facis literis nihil probarit hoc confirmando, præcepta enim dei de Cherubin, de aëneo serpente. Salomonis templo nihil probat hoc doceri. Nam deus etiā Abrahamæ mandauit filiū suum offerendum, mihi tamen propterea non licet hoc docere. De cornuto dixit argumēto, quum ab eo scriptura exposcat, per quod ianua aperiret multarū circumstantiū doctrinā: si illud non ualeret. Iuxta hoc mentio facta est rebaptisationis dñicæ diei, nunc autē alia species est in omnibus his cōclusionibus, quarū dicta habemus contraria, quæ non habēt rebaptisatores. De die dñicæ magnum habemus fundamentū pri. Corinth. xvi.

Hic

CONCLUSIO QVARTA.

Hic aut̄ imaginū ratione dicta sunt contradicentia, ut proclamata sunt ab his qui ante me loquuti sunt, qui ut boni patres familias testimonia adportarunt, uetera & noua de uero Biblia theusauro, quāuis illa parui habitū fuerint. Dictū Exo. xx. correctū est, quasi in duobus locis falso inductū. Primō quod ex uno praecepto duo facta sint, nunc aut̄ bonus ille dñs admiserat alterā partē expositioni deseruire, quāuis legebat illud iuxta naturalē expositionē textus ubi habet̄, non adora bis ea, neq; seruiēs illis, ipse legebat non flectas, uel inclinēs coram eis &c. hic uerbū habetur hebraū his tahauē, quod ex eius originali expositione non mox tendit uel seruit ad uenerationē deo debitā, sed significat uenerabilē inclinationem. Gen. xvij. ubi clare in uno uersu hoc uerbū bis habetur. Item Esa. ij. eius habet̄ radix. Item i. Paralip. xxi. pri. Reg. xxv. & in alijs locis. Sed & græci cōmuniter exponunt illud p hoc uerbum proskynisi, quod etiā apud eos & in presentem diem in cōmuni lingua proskynier appellat̄, & denotat reuerentiā exhiberi in inclinatione & flexione, ideoq; & textus in seipso non infideliter allegatus fuit. Nunc ultra ostēdendū est eum ad nostrū propositū deseruire, deus omnipotēs qui misertus est humano generi, quod in profunda cognitione per casum Adā nouit restituendū, uoluitq; illud sui nobilis originis memoriam facere, hominē non minus esse cæteris creaturis, noluit illū habere declinū, ut sit per imagines quādo uenerant̄. Item quod praeedit, non habebis deos alienos, hoc uerbulū alienos late extendit̄. In quo etiā docemur nihil iuxta deum collocare, cōmuniter enim ante dñj sunt, quādo ad creaturas potius refugit̄ quam ad deum, & post error ille firmatur per imaginū erectionem. Neq; illud excusatio est, quum dicitur nos bene scire lapides & ligna non esse sanctos, hanc etiam glossam & Iudæi & Gentes etiam bene nouerunt. Iudæi cōmuniter stellis & angelis attribuerūt, deum per eos operari, & ob id opinati sunt sese deo honorē impendere, si illis ima-

Ff

COLLATIO XLIX.

gines erigerēt, sed hæc gentiū erat imitatio. Paulus in epistola ad Ro. i. cap. quater ostendit cor sapiētes cognouisse deū, sed in imaginū factura peruerterunt ueritatē in mendacia, & uenerati sunt, seruiēntq; creaturæ iuxta creatorē. Stat propositio para quod iuxta est & non supra deum, quod etiā & nos ultra cogit, ideoq; in nostris prædicationibus non ad imagines dirigimus, sed magis abducimus, uelutq; deus & etiā interiores imagines, per quas a deo retrahimur seu impedimur, nostris cordibus deciderent, sicut Hieremias ait, Laua a malitia cor tuum, & præcipue iij. capite. Si abstuleris ab hominationem a facie mea, hoc est ne uideam, non cōmoueris. Esa. ij. Zacha. xij. inuenimus in Christi aduentu solū Christum exaltandū, & omnis idolorū factura penitus peribit, hoc in nouissimo die completa perficitur. At nunc qui uerus Christianus esse uolet, omniū imaginū uerecundabitur, quod non purius suo deo deseruiat. Doctor Eckius proposuit ex Damasceno Christo nondum incarnato, imagines fuisse prohibitas, sed post incarnationē hoc utile sit. Hoc primo non quadrat, quia & Christus etiā suam naturalem carnem in cœlum assumpsit, illo discipulis ostendens, hanc hic non prodesse. Secundo ueteris testamenti homines grossioris intellectus, nihilominus æque Christi aduentū expectarunt, quod scilicet uenturus sit, sicut nos fatemur eum iam uenisse. Nūc autē noluit deus populo cerimonijs grauato imagines concedere, quanto minus his in nouo testamento qui spirituales appellantur, quos per uerbum suum regere uult & docere. Quare etiā & illa similitudo nihil ualet de speculo, quum per uerbū clarius uideamus, quam per imagines in ij. epistola ad Corinth. de Christo sic dicit Paulus. Nos uero omnes reuelata facie gloriā dñi specularantes Deut. vi. Diligenter nobis demandatur contemplatio uerbi dei, ut illud cogitemus siue in domo simus, siue in uia, dormiamus siue suragamus, & ut signum in manibus ligemus. Ex quo respondet monitioni

CONCLUSIO QVARTA.

monitioni doctoris Eckij facta, his qui in campo uel ambul-
lant uel equitant, & ad deuotionem monentur per imaginum
intuitum. Hij namq; se met corrigere debent ut Chr stiani
negligentes, quod locata praesenti egeat imagine siue signo.
Puer in sp qui parentem uere diligit, patris praecpta tam me-
ditatur profunde in corde suo, ut absq; ullo alio signo pater-
nis praecptis obtemperat. Magna nobis est uerecundia per
creaturaru quottidianum usum nos pertesi, deo sumus ingra-
ti, multo melius deum cognosceremus si orbis totus no plus
quam imago doceret, sed & imagines pictae in obliuione ue-
niunt. Ultimo hoc ex Actis inductum, forte est argumentu,
sicut em in historia reperimus, titulus erat ignotis dijs, quicq;
& noster uerus deus ignotus erat eis, ad quem solum Paulus
dirigere uolebat, scriptura nobis nominat ignoto deo, quasi
praedicare uoluerit, uos gentes utcunq; cum uestris idolis fa-
ciatis, non est utiq; deus quem praedico talis deus, qui eiusce
modi exteriori cultu uenerari exposcit. Corda namq; quaerit
munda. Ideoq; & diuus Iohannes in epistola sua, quando no-
bis uerum deum descriperat, eo concludit. Filioli custodite
uos a simulachris, omnis aut imago simulachru fit, quando
cor alicui imagini impeditur. Volunt nos Euangelista a cre-
aturis abstrahere, ideoq; & idolum bene est pro imaginibus
interpretatum, sic namq; & Lactantius est interpretatus. Sed
& Origenes contra Celsum, qui dicunt simulachrum a simi-
litudine nomen habere, & no mox id fit quod designet, deus
aut ueritatis, amat ueritatem. Illu ergo meū intellectu ex scri-
pturis uolo esse notum & manifestatu de hoc ultra non dispu-
taturus, sicutaq; conclusum sit & scripturis comendatum.

D.ECKIUS.

In nomine tuo domine Ihesu Christe, Amen. Gratiози, fa-
uorabiles & praecptores dñi. Quum multis sermonu circum-
tibus tempus inane conerit, & uos procul dubio alijs nego-
tijs onerati estis, & iam plus centum horis extitit disputatum,

Ff ij

COLLATIO XLIX.

ex quibus dominationes uestræ plane accipere & intelligere possunt, quis suam doctrinam diuino uerbo defendit ac manent tenuit, & quis non. Ex quibus & uestris subditis bene nouistis quid illis bonum ac salutare sperandū. Nunc protestor exinceps ad nihil aliud me responsurū, nisi necessitas hoc exproscat, & causam tangat, alios uero circumitus uitabo, scilicet **laustum enim est singula persequi tendicula**. Breuius igitur nunc respondeo doctori Oecolampadio cum mea conclusio ne manens apud sanctā ecclesiam, sanctaq; concilia. Quod Abrahæ præceptū est offerre filium suum, personale fuit, sed imagines Cherubin & æneiserpētis uniuersam Iudeorū congregacionem. Exo. xx. Vtiq; dñs Linck securū dum Zwinglianam conditionem textum falsificauit, quum quatuor uerbis usus sit, flectere, inclinare, uenerari, adorare, & omnis textus duo dumtaxat habeat. Quia uero doctor eum excusare nititur, quia schaha hebraice flectere & inclinare ad ea significet, uerum est si in kal ponatur, sed in hispanhel uti est solitū pro adorare, sicut hic de quo me ad Complutensem remitto, aliosq; linguæ hebraicæ peritos. Et sic exposuit Chaldaicus græcus & latinus textus, sed & Lutherus ipse in suo germano dicēs, non adorabis ea. Dicit se scire hoc uerbum proskineo cōmuniter apud græcos pro adorare accipi, ideoq; & per eum dño Linck nihil adiutū est. Quia uero uoludæos & gentes excusare nititur, eos æque sciuisse lapides & ligna deum non esse, nihil ad nos. Scimus enim eos ueri dei oblitos, adorasseq; alienos deos, qui communiter demones fuere in gentiū imaginibus absconditi. Etsi igit; plariq; docti oppositū nouerunt, permanserūt nihilominus in cōmuni errore ac idolatria ob idq; correcti sunt ad Ro. i. Esa. ij. ca. dicit expresse de idolis. Tremēdū doctor sermonem protulit nos Christianos imaginū pudesceri debere, nos aut; alterius sum^o opinionis. Iudæus quispiā pudesciat sui glauci circuli, uestib^o suis affixi. Nos uero Christiani gloriabimur, honorem æstis
mantea

CONCLUSIO QVARTA.

mantes, quod ante oculos intueamur, signa Ihesu crucifixi quorum etiã diuus Paulus gloriatur se in suo corpore portare, sicut ad Galat. vi. ait. Verecundiã siue scandalũ ex imaginib⁹ facere satagit, quasi signa sint imperfectionis, quod eorum egeamus. Nunc autẽ ego nõ credo Christianos novos ex toto angelos esse, ita quod signorum exteriorum nõ egeant. Nos dicimus dñe imperfectũ nostrũ uiderunt oculi tui, nostrã recognoscimus debilitatem hic in terris. Compatitur nobis pauperibus hominibus omnipotens deus, ideoq; & sacramenta in exteriori specie ecclesiã dereliquit. Si hoc uerum esse deberet, pudorem & uerecundiã nobis Christianis esse, externis nos uti signis, oporteret & uerecundiã esse uti sacramentis. Argumentum Damasceni cum dicto Deute. iij. ualidum iam fuit mille annis, manebit adhuc longiore tempore, scripturis committo. Exemplum meum de conspicijs uult annihilare, ea de causa, quippe quod uerbũ clarius picturis, uerum aio iuxta intellectũ cuiusquam. Nam homo simplex illud melius per picturas percipit & intelligit. Ad hæc uerbũ exterius expressum signũ est transiens, quum imago maneat. Crucifixi em̄ imago multis annis per transeuntes, monet Christi passionis, ubi non semper quis astans moneret dominicæ passionis recordari. Adportat Lactantium simulachrum imaginem appellari ita. Idolum autem falsum deum significat, cuius dei idolum templum appellatur. Actuum xvij. sufficienter est enumeratum, quod Athenienses expresse nominat idolatras.

Inductioq; doctoris de ignoto deo nihil contra nos facit.

Quum enim illis Christum notum facere cupiebat, necessarium ei fuit prius eradicare cultum idolorum de quo me ad hodierna scripta remitto, cum adiuncta petitione mea sicut in alijs articulis factum est.

Ff iij